

Корницька Юлія

аспірант

Інституту проблем

виховання АПН України

СТАН ВИХОВАНOSTІ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ЦІННОСТЕЙ

Стаття присвячена висвітленню стану вихованості у студентів технічних вищих навчальних закладів суспільствознавчих цінностей за результатами експериментальної роботи. Проведено порівняння одержаних даних у різних регіонах України, що дало змогу виявити спільні і відмінні риси у рівнях вихованості у студентів досліджуваних властивостей.

Ключові слова: *вищі технічні навчальні заклади, експериментальна робота, студенти, суспільствознавчі цінності.*

В статтє освяцуютьсє уровни воспитанности у студентов высших технических учебных заведений обществоведческих ценностей по результатам экспериментальной работы. Проведен сравнительный анализ данных, полученных в разных регионах Украины, что дало возможность выявить схожесть и различия в уровнях воспитанности у студентов исследуемых качеств.

Ключевые слова: *высшие технические учебные заведения, экспериментальная работа, студенты, обществоведческие ценности.*

The article is devoted to the lighting the state of the technical higher educational establishments' students breeding of social values as a result of experimental work. Comparison of findings in the different regions of Ukraine is conducted, that enabled to get general and distinguishing features in the levels of students' breeding of the explored properties.

Key words: *experimental work, higher technical educational establishments, students, values of social sciences.*

Початок третього тисячоліття позначений переходом до нового етапу в розвитку українського суспільства, що характеризується низкою трансформацій у соціально-економічній, духовній, політичній, ідеологічній сферах, кардинальними змінами традиційних умов буття. Найбільш суттєвими з-поміж них науковці називають дегуманізацію життєвого простору людини, її «автоматизацію», засилля технократизму на тлі загального зниження культурного рівня, падіння в суспільстві традицій і духовності. Сукупність цих чинників призвела і продовжує призводити до посилення маніпуляції людини людиною, поширення насильства, жорстокості. Зазнають понівечення систематизовані уявлення про суспільні цінності, спостерігається «мозаїка ціннісних орієнтацій молоді – абсолютизація фрагментарних і поведінкових явищ, апофеоз маргіналізму, розмитість цінностей, амбівалентність оцінок» [6, с. 43], утруднюється реальна альтернатива вибору індивідом свого подальшого шляху.

З огляду на це, особливої значущості набуває педагогічна діяльність з виховання в молодого покоління суспільствознавчих цінностей – своєрідних цілей, орієнтуючись на які, людина оцінює суспільні явища і події, своє власне буття, його сенс. Такі цінності сприяють становленню та підтримці взаємодії між членами суспільства завдяки їхньому забезпеченню кодом визначення і класифікації різних аспектів навколишньої дійсності, слугують когнітивним матеріалом для вибудови картини суспільства, привласненню загальноприйнятих уявлень як на рівні індивідуальної, так і групової, колективної свідомості.

Студентство – це мобільна соціальна група, метою діяльності якої є організована за певною програмою підготовка до виконання професійних і соціальних ролей у матеріальному і духовному виробництві. На вищу школу сьогодні покладається завдання зростити людину, здатну оберігати і примножувати цінності національної культури, сприяти суспільному відродженню через власне самовдосконалення і зростання.

Різні аспекти виховання студентської молоді, формування суспільно визнаних цінностей набули висвітлення в працях Т. Вольфовської [1], М. Згуровського [2], Г. Золотухіна [3], В. Міщенко, С. Науменкової [5] та ін.

Однак для посилення ефективності виховної діяльності, надання їй певної спрямованості слід володіти інформацією щодо реального стану суспільствознавчих цінностей студентів.

Мета статті: розкрити методику і результати констатації стану

вихованості у студентів технічних ВНЗ суспільствознавчих цінностей.

Констатувальний етап експерименту проводився зі студентами I–II курсів Національного технологічного університету України (Київський політехнічний інститут) – НТУУ (КПІ), Дніпропетровського національного університету (технологічний факультет) – ДНУ, Одеського національного політехнічного університету – ОНПУ, Черкаського державного технологічного університету – ЧДТУ. Усього констатацією було охоплено 548 осіб.

З метою визначення наявних у студентів цінностей та їхньої ієрархії, з'ясування змістового аспекту спрямованості особистості, що складає підґрунтя її ставлень до навколишнього світу, інших людей, самої себе, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності ми застосовували методику «Ціннісні орієнтації» М. Рокича.

Основними діагностичними конструктами цієї методики постають термінальні та інструментальні цінності, що відповідають їхньому традиційному їх поділу на цінності-цілі та цінності-засоби. Термінальні цінності – це переконаність у тому, що конкретна кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб прагнути її досягнення. Інструментальні цінності – впевненість у тому, що конкретний спосіб дій чи властивість особи є переважаючими у будь-якій ситуації.

Процедура роботи за названою методикою полягала в наступному. Студентам подавалися два переліки цінностей (по 18 у кожному), які вони мали проранжувати, зважаючи на своє ставлення до них (перший етап). Після цього (другий етап) просили їх зробити аналогічне ранжування, відповідаючи на такі запитання:

- Як би Ви розташували ці цінності, якби Ви стали таким, яким мрієте?
- Як би це зробила, на Вашу думку, більшість людей?

Аналізуючи визначену студентами ієрархію цінностей, ми звертали увагу на їхнє групування респондентами у змістовні блоки за різними основами. Наприклад, виділяли «конкретні» та «абстрактні» цінності, цінності професійної самореалізації та особистого життя тощо. Інструментальні цінності групувалися в етичні цінності, цінності спілкування, цінності самоствердження і цінності сприйняття інших тощо.

Третій етап роботи за цією методикою передбачав одержання відповіді на запитання: «В якому порядку наведені цінності реалізуються у Вашому житті?». Це давало змогу порівняти «ідеальну» та «реальну» ієрархію цінностей студентів, визначити сутність їхніх ціннісних орієнтацій.

Після завершення роботи одержані дані аналізували й узагальнювали за допомогою вирахування середньостатистичного показника за всіма етапами діагностики. Це дало змогу з'ясувати, що поцінування студентів, які навчаються в чотирьох обраних нами для проведення констатувального етапу експерименту технічних ВНЗ, не мають значних відмінностей. Найвищі

показники по всіх ВНЗ припали на такі термінальні цінності, як «цікава робота», «наявність добрих і вірних друзів». Найнижчі – «можливість творчої діяльності», «фізичне й духовне самовдосконалення», «прекрасне в природі та мистецтві», «повнота та емоційна насиченість життя».

Серед інструментальних цінностей студенти найбільше поцінують «раціоналізм», «уміння наполягати на своєму, не відступати перед труднощами», «здатність діяти самостійно, рішуче», «широту знань, загальну культуру», «високу вимогливість до життя, високий рівень домагань». Найменше – «толерантність у ставленні до поглядів і думок інших», «уміння прощати іншим їхні помилки і хиби», «правдивість, щирість», «чуйність, турботливість».

Зважаючи на одержані результати, можна твердити, що студенти позитивно налаштовані на такі суспільствознавчі цінності, як культура міжособистісних взаємин, саморозвиток і самовдосконалення. Проте частка таких виборів серед загальної їхньої кількості досить незначна.

Другий етап роботи за методикою М. Рокича передбачав виявлення цінностей, досягнення яких у реальній життєдіяльності (при позитивному до них ставленні) викликає у студентів утруднення, а також думки щодо наявних поцінувань в інших людей як передумови успішності міжособистісних взаємин. Одержані результати засвідчили: респонденти переконані в тому, що більшість людей поцінує «матеріальне забезпечення» (52,5%), «громадське визнання» (26,3%) і «свободу» (21,2%).

У реальній життєдіяльності студенти відчують утруднення в досягненні таких важливих, на їхній погляд, цінностей, як «матеріальне забезпечення» (39,8%), «свобода» (17,8%), «життєва мудрість» (15,6%), «упевненість у собі» (15,5%), «активне дієве життя» (11,3%). Тобто, існують розходження між «Я-реальним» та «Я-ідеальним».

З'ясування проблем, які найчастіше хвилюють студентів у власній життєдіяльності, в українському суспільстві (у сфері політики та соціальной сфері), орієнтацій на успіх проводилося за допомогою розробленої нами анкети. При цьому враховували, що в основу ієрархії суспільствознавчих цінностей, яка дає змогу особистості надавати пріоритет тим чи іншим позиціям стосовно суспільства, поширених у ньому явищ, значущих статусів, покладаються цінності «успіху» та шляхів його досягнення. Залежно від того, якими критеріями студент керується при їхній оцінці, вибудовується його соціальна позиція. Те, що перебуває поза цією парадигмою успіху та шляхів його досягнення, сприймається як «неуспіх», як те, що не має значущості для ефективної життєдіяльності. Отже, преференції щодо успіху ми також

розглядали як певний показник вихованості у студентів суспільствознавчих цінностей. Анкета містила 6 запитань, до кожного з яких пропонувався певний перелік відповідей.

У загальному вимірі між проблемами, що хвилюють сучасну студентську молодь, яка навчається у технічних ВНЗ, не існує суттєвих розбіжностей. Найбільше студентів хвилюють проблеми, пов'язані з «власним майбутнім», «матеріальним забезпеченням», «коханням», «способом проведення дозвілля», «навчанням», «взаєминами з батьками», «здоров'ям», «купівлею одягу та інших речей». Водночас виявлені помітні відхилення за окремими показниками. Так, для студентів технологічного факультету ДНУ проблеми здоров'я мають дещо більшу значущість порівняно зі студентами інших університетів.

Заслужують на увагу показники щодо засобів підвищення свого професійного рівня. Якщо київських студентів це питання хвилює лише у 12,4% випадків, дніпропетровських – у 15,4% випадків, то кількість одеських студентів, перед якими постає така проблема, становить 21,6%, а в Черкасах ця кількість зростає до 33,4%. Проведені додаткові бесіди за цим напрямом засвідчили, що, наприклад, студенти, які навчаються в Черкаському державному технологічному університеті, розглядають підвищення свого професійного рівня як можливість одержання в майбутньому гарного місця роботи – в самому ВНЗ або десь поближче до Києва, в самому Києві.

Наведена цінність певною мірою впливає і на участь студентів у громадському житті вищого навчального закладу. Серед київських студентів лише 9,1% прагнуть залучитися до такої діяльності. У Дніпропетровському національному університеті та Одеському національному політехнічному університеті цей показник дорівнює відповідно 16,3% та 16,8%. Кількість студентів Черкаського ДТУ, яких хвилює ця проблема, дорівнює 31,6%.

Отже, спостерігаємо суперечність. З одного боку, залучення до громадської діяльності виступає важливим показником вихованості суспільствознавчих цінностей і може розглядатися як мотив підвищення громадської активності студента. З іншого, – передумови поцінування такої діяльності мають у більшості випадків суто утилітарний характер.

Найвищий показник за можливістю самовираження припадає на студентів Одеського національного технологічного університету (28,4%), тоді як найнижчий – на студентів НТУУ (КПІ).

Толерантне співіснування з людьми інших національностей найбільше хвилює київських студентів, що зумовлено навчанням у цьому ВНЗ значної

кількості іноземців (студентів з Китаю, Індії, арабських країн). Однак з погляду важливості цієї якості як суспільствознавчої цінностей, цей показник має досить низьку вираженість (5,4% студентів).

Серед політичних проблем сучасної України студентів найбільше хвилюють такі, як: «загроза масового безладдя» (НТУУ (КПІ) – 36,7%, ДНУ – 38,2%, ОНПУ – 33,4%, ЧДТУ – 33,5%) та «відсутність політичного лідера, спроможного об'єднати народ і повести за собою» (НТУУ (КПІ) – 37,4%, ДНУ – 35,6%, ОНПУ – 34,2%, ЧДТУ – 32,6%).

Інші політичні проблеми розподілилися таким чином: «розгул у вищих органах влади» (НТУУ (КПІ) – 26,9%, ДНУ – 26,6%, ОНПУ – 25,3%, ЧДТУ – 27,2%); «міжнародна напруга» (НТУУ (КПІ) – 12,1%, ДНУ – 14,2%, ОНПУ – 11,2%, ЧДТУ – 12,4%); «небезпека розпаду України» (НТУУ (КПІ) – 12,1%, ДНУ – 13,1%, ОНПУ – 12,6%, ЧДТУ – 13,4%); «агресія з-за кордону» (НТУУ (КПІ) – 6,0%, ДНУ – 6,2%, ОНПУ – 4,2%, ЧДТУ – 4,1%).

7,7% студентів НТУУ (Київський політехнічний інститут) не змогли визначитися з відповіддю. У Дніпропетровському національному університеті ця кількість становила 2,9%, в Одеському національному політехнічному університеті – 15,7%, у Черкаському державному технологічному університеті – 9,6%.

Таким чином, найбільша кількість студентів, які не цікавляться проблемами політики, була виявлена в Одеському національному політехнічному університеті, а найменша – в Дніпропетровському національному університеті.

Серед соціальних проблем, які хвилюють сучасну студентську молодь технічних ВНЗ, найвищий ієрархічний щабель посіла проблема зростання злочинності в суспільстві. На її важливості акцентувало увагу 56,9% студентів, які навчаються в НТУУ (КПІ), 57,8% студентів ДНУ, 56,4% ОНПУ, 55,7% ЧДТУ. Друге місце (28,1% студентів НТУУ (КПІ), 29,3% студентів ДНУ, 27,4% студентів ОНПУ, 27,9% студентів ЧДТУ) респонденти відвели стану соціальної сфери. Потім із значним відривом іде проблема пасивності громадян, їхньої байдужості до того, що відбувається в суспільстві (НТУУ (КПІ) – 8,1%, ДНУ – 6,3%, ОНПУ – 6,4%, ЧДТУ – 5,2%); проблеми кризи культури (НТУУ (КПІ) – 7,9%, ДНУ – 7,4%, ОНПУ – 7,1%, ЧДТУ – 8,2%) та кризи моралі (НТУУ (КПІ) – 6,9%, ДНУ – 6,2%, ОНПУ – 6,4%, ЧДТУ – 6,7%). Варіант відповіді «інше» по всіх технічних ВНЗ обрали від 0,1% до 0,2% студентів без уточнення того, що вони мають на увазі.

Важливу роль у вихованні суспільствознавчих цінностей відіграє налаштованість студентів на життєвий успіх, вибір способів його досягнення.

За цим показником одержані високі результати в усіх технічних ВНЗ, де проводився констатувальний етап експерименту. Значення успіху в житті поціновує 97,7% студентів НТУУ (КПІ), 83,4% студентів ДНУ, 93,6% студентів ОНПУ і 95,9% студентів ЧДТУ. Решта юнаків і дівчат не замислюються над цим питанням. Варіант відповіді «ні» не обрав жоден студент.

Важливою складовою структури суспільствознавчих цінностей є поведінковий компонент. Адже, якими б глибокими і різнобічними не були аксіологічні знання, прагнення керуватися ними у своїй поведінці та діяльності, лише реальний їхній прояв може бути свідченням високого рівня вихованості досліджуваних якостей. Необхідну інформацію з цього приводу одержували в процесі цілеспрямованих спостережень за поведінкою студентів, характером міжособистісних взаємин. Крім того, вивчали міру участі студентів у різних видах громадського життя.

Наприклад при визначенні міри вихованості такого показника, як уміння вступати в міжособистісні взаємини і розвивати їх, спостереження мало на меті з'ясувати такі факти: дотримання моральних норм і правил поведінки; дотримання правил культури спілкування у міжособистісних взаєминах; способи розв'язання конфліктних ситуацій; ставлення до оточуючих.

Оцінюванню, яке здійснювалося за трибальною шкалою, підлягав характер прояву кожного з названих фактів за такими характеристиками: постійне дотримання моральних норм і правил поведінки, незважаючи на наявність чи відсутність зовнішньої інстанції контролю (3 бали); постійне дотримання правил спілкування, вибудова цього процесу на суб'єкт-суб'єктних засадах (3 бали); вміння попереджати міжособистісні конфлікти або конструктивно їх розв'язувати (3 бали); толерантне ставлення до оточуючих, повага до чужих думок і суджень (3 бали); дотримання правил поведінки має ситуативний характер, часто зумовлюється присутністю зовнішньої інстанції контролю (викладача, завідуючого кафедрою, декана, ректора тощо) (2 бали); спілкування може мати як суб'єкт-суб'єктний, так суб'єкт-об'єктний характер, але в обох випадках відбувається з незначним порушенням правил (2 бали); не вміє попереджати конфлікти і не завжди вдається до конструктивних засобів їхнього розв'язання (2 бали); вибіркоче ставлення до оточуючих (позитивне до тих, з ким погоджується, і негативне до тих, думка чи погляди яких заперечуються) (2 бали); постійне порушення правил поведінки, незважаючи на наявність зовнішньої інстанції (1 бал); спілкування має суб'єкт-об'єктний характер (1 бал); часте провокування конфліктів, надання переваги деструктивним методам їхнього вирішення (1 бал); у ставленні до інших проявляється зверхність, презирство або простежується стійке намагання уникнути контактів з оточуючими (1 бал).

Аналіз одержаних за цим напрямом констатації результатів показав, що до високого рівня вихованості виокремлених показників належить 15,3% студентів НТУУ (КПІ), 16,2% студентів ДНУ, 15,9% студентів ОНПУ, 15,8% студентів ЧДТУ. Середній рівень досліджуваних якостей виявлено у 41,4%

студентів НТУУ (КПІ), 42,5% студентів ДНУ, 41,5% студентів ОНПУ, 40,8% студентів ЧДТУ. До низького рівня за цим напрямом експериментальної роботи віднесли 43,3% студентів НТУУ (КПІ), 41,3% студентів ДНУ, 42,6% студентів ОНПУ, 43,4% студентів ЧДТУ.

Після завершення констатувального етапу експерименту проводилося узагальнення результатів, одержаних за всіма напрямами розробленої нами методики. Це дало змогу виявити кількість студентів, які належать до певного рівня вихованості суспільствознавчих цінностей: високого, середнього та низького.

Найбільша кількість студентів, охоплених констатацією, належала до середнього рівня вихованості суспільствознавчих цінностей. Значна група респондентів (196 осіб) була віднесена нами до низького рівня вихованості суспільствознавчих цінностей, що становить 36,2% від загальної їхньої чисельності. До високого рівня належить лише 17,9% студентів, серед яких проводилася педагогічна діагностика.

У процесі роботи виявлена тенденція зниження вихованості у студентів технічних ВНЗ суспільствознавчих цінностей від I до II курсу. Це зумовлено, на нашу думку тим, що першокурсники значною мірою спираються в своїх оцінках на знання, погляди, мотиви, настановлення, яких вони набули за час навчання в школі. Проте, не будучи стійкими, не одержуючи підкріплення в навчально-виховному процесі ВНЗ, наповнюючись під впливом суспільних явищ новим змістом, ці особистісні утворення, зазнають певних трансформацій, причому не завжди в позитивному плані. Як наслідок, збільшується кількість студентів, в яких ті чи інші види суспільствознавчих цінностей руйнуються, заміщуючись почасти хибними пріоритетами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вольфовська Т. Формування соціальних уявлень про взаємодію в спільноті / Тетяна Вольфовська // Соціальна психологія. – 2007. – № 2. – С. 101–112.
2. Згуровський М. Інженерна освіта в Україні: етап і перспективи / Михайло Згуровський // Вища школа. – 2001. – № 4–5. – С. 3–23.
3. Золотухін Г. Гуманістами не народжуються? / Геннадій Золотухін // Соціальна психологія. – 2006. – № 4. – С. 15–27.
4. Зубок Ю.А. Включение в исследование проблем молодежи / Ю.А. Зубок // Социологические исследования. – 2003. – № 8. – С. 1–3.
5. Міщенко В. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах: вища школа України між минулим і майбутнім / В. Міщенко, С. Науменкова // Вища школа. – 2001. – № 1. – С. 6–17.
6. Шотина А.Э. Ценностные ориентации современной молодежи / А.Э. Шотина // Открытая школа. – 2001. – № 4. – С. 43–45.